

Sammanfattning

Den här rapporten baseras på data från CAN:s nationella skolundersökning som genomförs årligen i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Syftet är att redovisa ungas erfarenheter av bland annat alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar. Rapporten belyser skillnader i användningsmönster mellan pojkar och flickor och mellan de yngre och äldre eleverna. Syftet med rapporten är också att ge en bild av hur ungdomars erfarenheter av olika substanser såg ut vid den senaste undersökningen 2023. Nedan följer kapitelspecifika sammanfattningar.

Alkohol

Sammantaget visar alkoholmåtten som följs att konsumtionen har minskat bland svenska skolungdomar under en längre tid. Nedgången har dock stannat av i båda årskurserna. I årets undersökning svarade 39 procent i årskurs 9 och 70 procent i gymnasiets år 2 att de druckit alkohol de senaste 12 månaderna. Årskonsumtionen mätt i liter ren alkohol (100 %) uppgick till 0,9 liter i årskurs 9 och 2,3 liter i gymnasiets år 2. Detta är historiskt låga nivåer.

De vanligaste problemen som eleverna rapporterade att de upplevt i samband med alkoholkonsumtion var att ha haft sönder saker eller kläder, grälat samt att ha blivit fotad/filmad i en pinsam eller kränkande situation. Det var en större andel flickor än pojkar som nämnde just dessa problem. I flera andra fall var förhållandet omvänt. Till exempel var det en större andel pojkar än flickor som uppgav att de kört motorfordon, råkat i slagsmål eller råkat i bråk med polisen i samband med alkoholkonsumtion.

Tobak och nikotin

Rökningen har minskat kraftigt bland svenska skolungdomar. Särskilt stor har nedgången varit under 2010-talet. I årets undersökning uppgav 9 procent i årskurs 9 och 21 procent i gymnasiets år 2 att de röker. Bland gymnasieeleverna har det skett en liten uppgång sedan 2021.

Snusandet har ökat i båda årskurserna under de senaste åren. Uppgången har varit särskilt påtaglig bland flickorna och är nu på historiskt höga nivåer. Det är dock fortfarande vanligare att pojkar snusar. Tittar man specifikt på vitt snus är könsskillnaderna mindre. År 2023 var det 14 procent i årskurs 9 och 26 procent i gymnasiets år 2 som snusade.

Vejping har blivit vanligare bland ungdomar. I förra årets undersökning mer än fyrdubblades andelen elever som vejpat den senaste månaden. Även i årets undersökning var nivåerna betydligt högre än under 2010-talet, men det skedde en nedgång jämfört med 2022 års höga nivåer. År 2023 uppgav 17 procent i årskurs 9 och 21 procent i gymnasiet att de vejpat den senaste månaden.

Narkotika

Narkotikaerfarenheten har under de senaste 20 åren legat på ungefär samma nivå bland niondeklassarna, även om viss variation mellan åren förekommer. Under 2023 svarade 7 procent av niondeklassarna att de någon gång använt narkotika. Det var mer än dubbelt så vanligt bland gymnasieeleverna, där 15 procent gjort det någon gång. Sett till hela mätperioden har nivån varit stabil även bland gymnasieeleverna. Över tid har det skett en ökning i hur ofta elever med narkotikaerfarenhet har använt narkotika. Tydligast är uppgången bland niondeklassarna. De senaste åren har ökningen planat ut, men i genomsnitt har niondeklassarna med narkotikaerfarenhet använt narkotika dubbelt så många gånger jämfört med för 30 år sedan.

I båda årskurserna var cannabis det vanligaste preparatet. I undersökningen ställs även separata frågor om eleverna använt receptbelagda läkemedel utan läkarordination. Syftet med frågan är att fånga in icke-förskriven användning av narkotikaklassade läkemedel. Om även de elever som uppgett att de använt den här typen av receptbelagda läkemedel utan läkares ordination definieras som narkotikaerfarna, skulle andelarna i årets undersökning som någon gång använt narkotika uppgå till 14 procent i stället för 7 procent för niorna. För gymnasieeleverna skulle det vara 21 procent i stället för 15 procent.

Läkemedel

Utvecklingen för icke-förskriven användning av sömn- eller lugnande medel har, på det stora hela, legat relativt stabilt under de senaste 30 åren. Användningen av den här typen av läkemedel låg runt 3 procent i början av 90-talet. Därefter ökade användningen något för att sedan sjunka igen under början av 00-talet. Under de senaste 20 åren har användningen varierat år från år, men trenden är svagt uppåtgående i båda årskurserna.

I undersökningen efterfrågas användningen av tre olika läkemedelstyper:

- Receptbelagda sömn- eller lugnande medel
- Receptbelagda smärtstillande läkemedel
- Receptbelagda centralstimulerande läkemedel

I årets undersökning uppgav 5 procent av eleverna i årskurs 9 och 6 procent i gymnasiets år 2 att de hade erfarenhet av narkotikaklassade sömn- eller lugnande medel. Det var ungefär lika vanligt att ha använt narkotikaklassade smärtstillande läkemedel, 5 procent i båda årskurserna. Centralstimulerande läkemedel uppgavs av 3 procent av eleverna i respektive årskurs. Om alla tre läkemedelstyperna slås samman uppgår den totala andelen som någon gång använt narkotikaklassade läkemedel utan läkarordination till 10 procent i årskurs 9 och 11 procent i gymnasiets år 2.

Sniffning, boffning och lustgas

Andelen elever som har sniffat eller boffat har minskat över tid och ligger nu på förhållandevis låga nivåer. År 2023 uppgav 2 procent av niondeklassarna och 1 procent av gymnasieeleverna att de gjort detta under de senaste 12 månaderna. Under de senaste tio åren framkommer inga större könsskillnader bland eleverna vad det gäller erfarenheter av sniffning/boffning.

Sedan 2022 ställs även frågor om användningen av lustgas. År 2023 uppgav 4 procent i årskurs 9 att de använt lustgas under de senaste 12 månaderna. I gymnasiet var motsvarande andel 10 procent. Bland gymnasieeleverna var detta en nedgång jämfört med 2022, då andelen var 14 procent. För eleverna i nian var dock läget oförändrat. Erfarenhet av lustgasanvändning var ungefär lika vanligt bland pojkar som bland flickor.

Dopning

Erfarenheten av anabola androgena steroider (AAS) har legat på omkring 1 procent de senaste 20 åren i årskurs 9 och sedan 2004 i gymnasiets år 2. I årets undersökning svarade knappt 1 procent av eleverna i årskurs 9 att de använt AAS någon gång. Bland eleverna i gymnasiets år 2 var det endast 0,5 procent som uppgett detta.

Spel om pengar

Sammantaget visar utveckling på en ökning av andelen gymnasieungdomar som spelat om pengar de senaste 12 månaderna. Andelen pojkar har ökat årligen sedan 2019, då andelen var 27 procent. I år låg den på 40 procent. Även bland flickorna i gymnasiet har det ökat, från 4 procent år 2019 till 12 procent år 2023. Bland eleverna i årskurs 9 tycks andelen som spelar om pengar vara mer stabil. Bland pojkarna har det under de senaste tio åren varit omkring 22 procent som spelat om pengar. Bland flickorna har andelen legat på 9 procent de senaste tre åren.

Debutålder

I takt med att andelen elever med erfarenhet av alkohol och tobak har minskat bland niondeklassarna, har även andelen som debuterat tidigt (före fjorton års ålder) med något av detta minskat. År 1999 var det 63 procent av eleverna i årskurs 9 som haft en tidig debut med alkohol, cigaretter, cannabis eller sniffning/boffning. År 2010 började även tidig snusdebut att undersökas. Då var det totalt 39 procent som debuterat med snus eller någon av ovanstående substanser före fjorton års ålder. I årets undersökning är andelen tidiga debutanter 21 procent. Bland eleverna med tidig substansdebut var det vanligast att ha druckit ett glas alkohol, följt av att ha rökt en cigarett. Det var en högre andel flickor än pojkar som uppgett att de druckit ett glas alkohol före fjorton års ålder. Tidig debut med snus var vanligare bland pojkar än bland flickor.